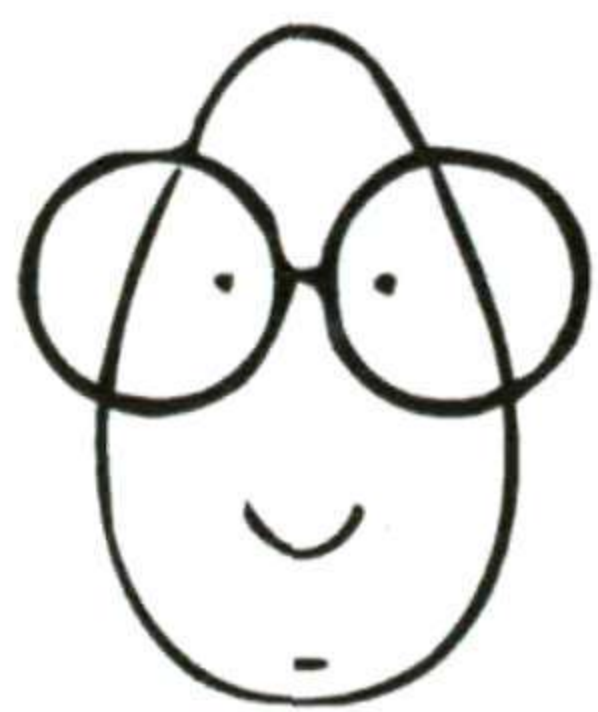

ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

■ Της Μυρσίνης Ζορμπά *

Το θέμα μιας νέας αναγνωστικής πολιτικής για τους νέους εγείρει, κατά τη γνώμη μου, τέσσερα προκαταρκτικά ερωτήματα, τα οποία θα προσπαθήσω να συνοψίσω με μεγάλη συντομία

[Στρογγυλό τραπέζι, Γαλλικό Ινστιτούτο, 21/10/1991]:

Το πρώτο ερώτημα αναφέρεται στη σκοπιμότητα χάραξης και άσκησης μιας πολιτικής αναγνωστικότητας για τους νέους, στο γιατί δηλαδή θα πρέπει να υπάρχει μια τέτοια ιδιαίτερη πολιτική σήμερα. Όσο και αν σε μερικούς φανεί περιέργο, δεν είναι κατ' ανάγκη κάτι αυτονόητο. Έστω και αν όλοι μέσα σ' αυτή την αίθουσα θα δίναμε καταφατική απάντηση, το σκεπτικό και οι λόγοι τους οποίους καθένας θα επικαλείτο έχουν μεγάλη σημασία εντέλει για το περιεχόμενο μιας τέτοιας πολιτικής.

Το δεύτερο ερώτημα αναφέρεται στο υποκείμενο ή τα υποκείμενα χάραξης και άσκησης αυτής της πολιτικής και στους τρόπους μέσα από τους οποίους μπορεί να συνδυαστεί η δράση τους εφόσον είναι πολλά. Διότι το γεγονός ότι μιλάμε για τον αναγνώστη, δηλαδή για ένα ζήτημα που η παράδοση του διαφωτισμού του έχει προσδώσει μεγάλο ηθικό, εκτός των άλλων, βάρος, δεν σημαίνει κιόλας ότι μιλάμε για μια διαδικασία και μια πολιτική ανιδιοτελή στο σύνολό της κάτω από τις σημερινές συνθήκες. Έτσι, δεν αποκλείεται καθόλου να υπάρχουν ισχυρές συγκρούσεις συμφερόντων και αρμοδιοτήτων, συμφερόντων οικονομικών και κοινωνικών, αρμοδιοτήτων διαφόρων υπηρεσιών, κ.λ.π.

Το τρίτο ερώτημα είναι τι ακριβώς εννοούμε λέγοντας πολιτική αναγνωστικότητας, ποιο μπορεί να είναι το περιεχόμενό της, το σχέδιο δράσης της, η τακτική που πρέπει να ακολουθήσει, οι ενδιαμέσοι στόχοι της, καθώς επί-

* Η Μυρσίνη Ζορμπά είναι εκδότρια (Εκδόσεις "ΟΔΥΣΣΕΑΣ")

σης οι μορφές και οι τρόποι μέσα από τους οποίους θα προχωρήσει, που σημαίνει η αυτονομία του σχεδίου της αλλά και οι συμμαχίες που θα κλείσει και οι πόλεμοι που θα κηρύξει. Επιπλέον, το θέμα που μας έχει δοθεί μιλάει για μια νέα αναγνωστική πολιτική, πιθανόν εννοώντας σύγχρονη, άρα θα πρέπει να κάνουμε και τις αναγκαίες συγκρίσεις με παλιότερες αντιλήψεις από το παρελθόν, τις επιτυχίες και αποτυχίες που προϋπήρξαν. Βεβαίως, όπου υπήρξε μια τέτοια πολιτική.

Τέλος, το τέταρτο ερώτημα, γιατί θα πρέπει να τεθεί κι αυτό, είναι αν εκείνοι που αποτελούν αντικείμενο μιας τέτοιας πολιτικής τη χρειάζονται, ή μάλλον αν έχουν δεδηλωμένη

Λείπει ολόκληρη η αναγκαία υποδομή πάνω στην οποία μπορεί να στηριχτεί μια αναγνωστική πολιτική

συνείδηση του προβλήματος, αν την αποδέχονται ή την υφίστανται παθητικά και, στην καλύτερη περίπτωση, αν υπάρχει ως αίτημα, δηλαδή αν την επιδιώκουν κιόλας.

Ας δούμε τώρα αυτά τα ερωτήματα καθένα ξεχωριστά, προσπαθώντας να κάνουμε μια πρώτη διερεύνηση και, βεβαίως, στη συζήτηση που θα ακολουθήσει θα έχουμε την ευκαιρία να μιλήσουμε πιο διεξοδικά.

Το πρώτο ερώτημα, σχετικά με τη σκοπιμότητα μιας πολιτικής της ανάγνωσης. Το ζήτημα αυτό είναι κατά τη γνώμη μου δυνατό να τεθεί σε τρία διαφορετικά πλαίσια προβληματισμού.

Το ένα πλαίσιο, το πλαίσιο της πρωτογενούς ανάγκης θα το χαρακτηρίζα, είναι εκείνο του αναλφαβητισμού. Στην Ελλάδα το 23,2% του πληθυσμού, σύμφωνα με την απογραφή του 1981, χαρακτηρίζονται ως αναλφάβητοι. Απο αυτούς το 9,4% είναι οργανικά αναλφάβητοι και το 13,8% είναι λειτουργικά αναλφάβητοι. Το 66% του συνολικού ποσοστού είναι γυναίκες και το 34% άνδρες. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική για τους νέους, που μας ενδιαφέρει εδώ, η δήλωση του υπουργού Παιδείας (στο Πρώτο Ευρωπαϊκό Συνέδριο που έγινε το 1987 στην Αθήνα) ότι "έχουμε αναπαραγωγή λειτουργικού αναλφαβητισμού μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα με συνέπεια να εμφανίζονται αναλφάβητοι στις νεαρές ηλικίες". Πιο συγκεκριμένα, το 9% των μαθητών όλων των τάξεων του δημοτικού υποβαθμισμένων περιοχών δεν είχαν εμπεδώσει καλά τους μηχανισμούς ανάγνωσης και γραφής. Επίσης

ποσοστό 3-4% των μαθητών του δημοτικού σχολείου αποφοιτά χωρίς να γνωρίζει ανάγνωση και γραφή. Το σχετικό φυλλάδιο της Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης παρατηρεί πως "αν στο σύνολο αυτών των παιδιών προσθέσουμε και τα παιδιά που δεν εγγράφονται καθόλου στο σχολείο και εκείνους τους μαθητές που διακόπτουν ενδιάμεσα τη φοίτησή τους, τότε το ποσοστό του αναλφαβητισμού μεταξύ των νέων αυξάνεται σημαντικά".

Το δεύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να τεθεί η σκοπιμότητα της αναγνωστικής πολιτικής, το πλαίσιο της φυσιολογικής εξέλιξης θα το χαρακτηρίζα, είναι εκείνο της εκπαίδευσης και της εκάστοτε εκπαιδευτικής πολιτικής. Είδαμε ήδη ότι στην εκπαίδευση έχει τις ρίζες του ο αναλφαβητισμός. Το πρόβλημα όμως δεν σταματάει εκεί αλλά υφίσταται και ως αναγνωστική άρνηση ή

παθητικότητα των μη αναλφάβητων. Οι αιτίες, για να μιλήσουμε για την Ελλάδα, εντοπίζονται σε κάποια πολυσυζητημένα θέματα: στις συχνές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, στο γλωσσικό πρόβλημα που δεν παύει να επανέρχεται στη χώρα μας σε κάθε κυβερνητική εναλλαγή, στο εκπαιδευτικό σύστημα και τον τρόπο λειτουργίας του σχολείου, στο σχολικό εγχειρίδιο και την κρατική μονοπω-

λησή του, στην έλλειψη σχολικών βιβλιοθηκών αλλά και την έλλειψη ειδικών προγραμμάτων για τη διαμόρφωση αναγνωστικής συνείδησης στα παιδιά και τους νέους, στην απαξίωση της αναγνωστικής συνήθειας ως κοινωνικής λειτουργίας και την έλλειψη νέων προοπτικών μέσα στις οποίες θα αποκτούσε καινούργιο νόημα. Δεν χρειάζεται να προσθέσουμε και άλλα στοιχεία ώστε να διαφανεί το πλέγμα μέσα στα βρόχια του οποίου ναυαγεί ο δυνάμει νέος αναγνώστης.

Τέλος, μπορούμε να δούμε τη σκοπιμότητα της αναγνωστικής πολιτικής μέσα στο πλαίσιο της πολιτιστικής πολιτικής και της πολιτιστικής ανάπτυξης της χώρας στο σύνολό της. Η ανάγνωση ως διανοητική δραστηριότητα είναι ιδιωτικό φαινόμενο, αλλά ως κοινωνική δραστηριότητα μας οδηγεί στον ευρύτερο χώρο της κουλτούρας και του πολιτισμού. Τα ποσοστά αναγνωστικότητας του πληθυσμού μιας χώρας, η ύπαρξη βιβλιοθηκών και η δυνατότητα πρόσβασης σ' αυτές, αφορούν στενά τη συμμετοχή στη δημόσια ζωή, το ενδιαφέρον των πολιτών για τους δημοκρατικούς θεσμούς και τη γενικότερη διαμόρφωση συνείδησης στη σύγχρονη κοινωνία. Επιπλέον, μέσα σ' αυτό το πολιτιστικό πλαίσιο δρουν οι άξονες της γνώσης και επικοινωνίας, που μαζί με όλα τα προηγούμενα διαμορφώνουν το επίπεδο της "συνείδησης βιβλίου" μιας κοινωνίας, όπως χαρακτηριστικά αποκαλείται. Καθώς, τώρα, απο την ανάγνωση αποκλείονται όλοι εκείνοι που είναι σε χαμηλότερη κοινωνική θέση ή εργασιακές συνθήκες, η μη ανάγνωση διαγράφεται κυριολεκτικά σαν ένα φαινόμενο κοινωνικής περιθωριοποίησης για τους νέους ανθρώπους" (Marino Livolsi).

Ας έρθουμε, τώρα, στο δεύτερο από τα ερωτήματα που είχαμε θέσει στην αρχή της συζήτησής μας, δηλαδή στο υποκείμενο ή τα υποκείμενα που χαράσσουν και ασκούν πολιτική ανάγνωσης. Υπάρχει, βεβαίως, εδώ, ισχυρή η παρουσία του κράτους, μέσα από τον εκπαιδευτικό μηχανισμό, για τον οποίο ήδη μιλήσαμε. Υπάρχουν όμως και άλλοι μηχανισμοί στη χώρα μας, όπως λ.χ. ο Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων με προϋπολογισμό γύρω στα 4 δισ. ετησίως, τα δωρεάν πανεπιστημιακά συγγράμματα που υπολογίζεται να στοιχίσουν άλλα τόσα, η Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης με τμήματα αλφαριθμητισμού σε όλους τους νομούς της χώρας, το υπουργείο Πολιτισμού που ενισχύει τα Γράμματα και πραγματοποιεί αγορές βιβλίων, το υφυπουργείο Νέας Γε-

νιάς που είχε, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα, ένα πρόγραμμα εκδόσεων, το υπουργείο Εσωτερικών, στην αρμοδιότητα του οποίου ανήκουν οι βιβλιοθήκες Δήμων και Κοινοτήτων, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας που επίσης εκδίδει βιβλία και τροφοδοτεί βιβλιοθήκες, με προϋπολογισμό μάλιστα τριπλάσιο εκείνου της διεύθυνσης Γραμμάτων του υπουργείου Πολιτισμού, και θα μπορούσαν

στηριότητες που προαναφέρθηκαν δεν θα πρέπει να ξεχνάμε επίσης τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και τις βιβλιοθήκες συλλόγων και άλλων νομικών προσώπων, που επίσης εμπλέκονται στο σημείο αυτό. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί η εκδοτική παρουσία και οι στρατηγικές των εκδοτικών οίκων και των βιβλιοπωλείων, δηλαδή οι στρατηγικές του ιδιωτικού τομέα, αυτού που

θα χαρακτηρίζαμε ως πολιτιστική βιομηχανία. Επομένως, τουλάχιστον ιδεατά, τόσο το κράτος όσο και η τοπική αυτοδιοίκηση και οι εκδότες εκ των πραγμάτων εμπλέκονται σε μια αναγνωστική πολιτική. Το πώς, όμως, την ασκεί καθένας, δηλαδή το περιεχόμενο που της δίνει, μας παραπέμπει στο τρίτο ερώτημα που έχουμε από την αρχή θέσει. Τι εννοούμε, λοιπόν, λέγοντας "νέα αναγνωστική πολιτική για τους νέους"; Ας ξεκινήσουμε από μια χρησιμη διάκριση που τη δανείζομαι από τον Augustin Girard (Cultural development: experiences and policies). Λέει, λοιπόν, ο Girard ότι θα πρέπει να διακρίνουμε ανάμεσα σε μια "πολιτική βιβλίου" και μια "πολιτική ανάγνωσης". Κι αυτό γιατί η μεν πολιτική βιβλίου αναφέρεται στην προσφορά - δηλαδή την παραγωγή, την ποιότητα και τη διακίνηση του βιβλίου - ενώ η πολιτική ανάγνωσης αναφέρεται στη δημόσια ζήτηση. Θα συμφωνήσουμε ασφαλώς ότι και οι δύο κατευθύνσεις είναι αναγκαίες, αλλά οπωσδήποτε η ζήτηση είναι το κύριο σημείο αναφοράς κάθε σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής και δράσης, άρα και της συγκεκριμένης που συζητάμε εδώ απόψε. Με λίγα λόγια μιλάμε για μια πολιτική που θα αυξάνει τον αριθμό των νέων αναγνωστών, των νέων που θέλουν να διαβάσουν βιβλία.

Ας παρατηρήσουμε βέβαια στο σημείο αυτό ότι τα αιτήματα των εκδοτών απέναντι στο κράτος πρακτικά κατευθύνονται πάντοτε σχεδόν σε μια πολιτική βιβλίου, που

έχει πιο άμεσα οφέλη και όχι σε μια πολιτική ανάγνωσης, για την οποία μιλούμε με ουμανιστικούς όρους αλλά λίγα κάνουν πρακτικά. Εγώ προσωπικά θεωρώ πως από την πολιτική ανάγνωσης θα έχουμε πιο στέρεα και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και για τους εκδότες, αφού μόνο η διεύρυνση του κύκλου των αναγνωστών μπορεί να δώσει λύση

ΠΑΡΑΤΗΡΟΥΜΕ ΟΤΙ...

"..τα αιτήματα των εκδοτών απέναντι στο κράτος πρακτικά κατευθύνονται πάντοτε σχεδόν σε μια πολιτική βιβλίου, που έχει πιο άμεσα οφέλη και όχι σε μια πολιτική ανάγνωσης, για την οποία μιλούμε με ουμανιστικούς όρους αλλά λίγα κάνουν πρακτικά...!"

Μας λείπει ένα κατάλληλο δίκτυο βιβλιοθηκών, πολιτιστικών κέντρων, κέντρων τεκμηρίωσης και τραπεζών πληροφοριών

να αναφεροθούν και άλλες ακόμη υπηρεσίες. Εδώ γεννάται όμως ένα ερώτημα: ασκούν οι κρατικοί αυτοί φορείς, μέσα από τη δραστηριότητα που περιγράψαμε, πολιτική ανάγνωσης; Προτιμώ να μη δώσω απάντηση στο ερώτημα αυτό αλλά να το συζητήσουμε στη συνέχεια. Εδώ θα ήθελα όμως να προσθέσω ότι παράλληλα με τις καθαρά κρατικές δρα-

Για να υπάρξει μια πολιτική ανάγνωσης για τους νέους απαιτείται σχεδιασμός και ρητά εκφρασμένη πολιτική

στις εγγενείς κρίσεις που μαστίζουν κατά καιρούς την εκδοτική ζωή. Δυστυχώς όμως, στη χώρα μας δεν είναι ακόμη ορατή η άσκηση ούτε της μιας πολιτικής ούτε της άλλης. Ούτε μιας πολιτικής βιβλίου ούτε μιας πολιτικής ανάγνωσης και απλώς έχουμε το φαινόμενο να δαπανώνται κάποια ποσά για την αγορά βιβλίων εξυπηρετώντας όμως εντελώς διαφορετικούς στόχους, όπως λ.χ. πελατειακές σχέσεις. Οπωσδήποτε, για να υπάρξει μια πολιτική ανάγνωσης για τους νέους απαιτείται ακόμη αρκετή ορθολογικοποίηση, σχεδιασμός και ρητά εκφρασμένη πολιτική, καθαροί και μετρήσιμοι στόχοι, κατάλληλα μέσα και συντονισμός. Μας λείπει ακόμη ο κατάλληλος φορέας, ένα Κέντρο καθ' ύλην αρμόδιο για μια αναγνωστική πολιτική, με αυτονομία και χρήματα. Μας λείπει ένα κατάλληλο δίκτυο βιβλιοθηκών, πολιτιστικών κέντρων, κέντρων τεκμηρίωσης και τραπεζών πληροφοριών. Λείπουν τα προγράμματα και οι καμπάνιες προσέλκυσης νέων αναγνωστών. Με λίγα λόγια, λείπει ολόκληρη η αναγκαία υποδομή πάνω στην οποία μπορεί να στηριχτεί μια αναγνωστική πολιτική για

τους νέους. Λείπει, κυρίως και πριν απ' οτιδήποτε άλλο, η πολιτική βούληση. Τέλος, ας έρθουμε στο τέταρτο ερώτημα, που είναι το κατά πόσον οι ίδιοι οι νέοι έχουν δεδηλωμένη συνείδηση του προβλήματος. Στο

σημείο αυτό παρατηρούμε ότι ενώ το αίτημα των νέων τεχνολογιών εκδηλώνεται πειστικά σήμερα από τους νέους - όλοι θέλουν ηλεκτρονικό υπολογιστή στο σχολείο ή επιδιώκουν να μάθουν με κάθε τρόπο τη χρήση του - αντίθετα, το αίτημα για υπηρεσίες και προγράμματα που θα ευνοούν την ανάγνωση ή τις βιβλιοθήκες είναι ουσιαστικά άυπαρκτο. Από την άλλη μεριά ό,τι ισχύει για τους υπολογιστές ισχύει και για τα οπτικοακουστικά μέσα και τα ΜΜΕ, που έχουν μεγάλη απήχηση στους νέους. Αν πριν από μερικά χρόνια όλα αυτά αντιμετώπιζονταν από τους εκδότες εχθρικά, σήμερα δεν μπορεί να ισχύει κάτι τέτοιο. Η πορεία των πραγμάτων απέδειξε ότι οφείλουμε να χρησιμοποιήσουμε όλα αυτά τα νεότερα μέσα ως συμμάχους και ανανεωτές αυτού του πιο παλιού και παραδοσιακού που εμείς υπηρετούμε και που είναι το βιβλίο. Κατά τη γνώμη μου, μια αναγνωστική πολιτική για τους νέους πρέπει να το λάβει αυτό πολύ σοβαρά υπόψη της. Αλλά το θέμα αυτό είναι ευρύτερο και οφείλει να γίνει αντικείμενο μιας άλλης συζήτησης. ■

ΠΑΡΑΤΗΡΟΥΜΕ ΟΤΙ...

"...Τα ποσοστά αναγνωστικότητας του πληθυσμού μιας χώρας, η ύπαρξη βιβλιοθηκών και η δυνατότητα πρόσβασης σ' αυτές, αφορούν στενά τη συμμετοχή στη δημόσια ζωή, το ενδιαφέρον των πολιτών για τους δημοκρατικούς θεσμούς και τη γενικότερη διαμόρφωση συνείδησης στη σύγχρονη κοινωνία. Επιπλέον, μέσα σ' αυτό το πολιτιστικό πλαίσιο δρουν οι άξονες της γνώσης και επικοινωνίας, που μαζί με όλα τα προηγούμενα διαμορφώνουν το επίπεδο της "συνείδησης βιβλίου" μιας κοινωνίας..."